

1974 Kıbrıs Krizinde CHP-MSP Koalisyon Hükümetinin Karar Alma Süreci*

Emrah Utku GÖKÇE**

ÖZ

Bu çalışmada, Türkiye açısından bir dış politika krizi olan 1974 Kıbrıs Krizi ele alınmaktadır. Bu krizde karar alıcıların baskı altındayken nasıl hızlı kararlar aldığını anlamak çalışmanın amacı olmuştur. Bu çerçevede, kriz boyunca hangi birimlerin karar alma sürecine katıldığı, nihai karara ulaşmak için birimlerin nasıl hareket ettiği, nihai kararı hangi birimin verdiği çalışmanın temel sorularıdır. Makalede metodolojik olarak Karar Alma Birimleri Modeli takip edilmiş ve dönemin bürokratlarından, gazetecilerin anılarından, krizi ele alan kitaplar üzerinden verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın temel iddiası ise şu şekildedir: Türkiye’de nihai karar alma birimi olan Bakanlar Kurulu’nu dönemin birbirinden bağımsız iki aktörü, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)-Milli Selamet Partisi (MSP) koalisyon hükümeti oluşturmaktadır. Kriz sürecinde kararlar, iki bağımsız aktörün birbirleriyle görüşüp, pazarlık etmesiyle alınmış ve kriz başarılı bir şekilde yönetilmiştir. Karar alma sürecinde çoklu aktörler içinde diğer aktör MSP ile pazarlık etmede karar alma biriminin başı ve CHP lideri olarak Bülent Ecevit önemli bir aktördür. O’nun bu durumu, Ecevit’in karar alma sürecinde baskın lider olduğunu gösterse de, kriz boyunca nihai kararın alınmasında Türk parlamenter sistemi ve dönemin koalisyon hükümetinin diğer kanadı MSP göz önüne alındığında Ecevit baskın lider olarak tanımlanamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika Analizi, 1974 Kıbrıs Krizi, CHP-MSP Koalisyonu, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan.

* Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler A.B.D. doktora seminer ders çalışmasında, TÜBİTAK 1001 Projesi Proje No.112K172’den yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi, e.utku.g@gmail.com.

Decision Making Process of CHP-MSP Coalition Government in 1974 Cyprus Crisis

ABSTRACT

1974 Cyprus Crisis, which is a foreign policy crisis, is discussed in this study. The aim of the study is to understand how foreign policymakers immediately made decisions while they were under crisis pressure. In this context, the basic questions of the study are which units were involved in the decision-making process throughout the crisis, how the units acted in order to reach the ultimate decision, and which of the units made the decision. The Model of Decision Making Units is the methodology of this study, and the data have been obtained from the bureaucrats' speeches in that period, the diaries of the journalists, some books dealing with the crisis process. Also, the basic argument of the study is as below: The Council of Ministers that is the unit of ultimate decision making in Turkey consisted of the coalition government which was created by two independent autonomous actors, CHP (Republican People's Party)-MSP (National Salvation Party). The decisions during the crisis were made by negotiating and doing a bargain between CHP-MSP, and the crisis was featly managed. Bülent Ecevit as the leader of CHP and the head of the Council of Minister that was the unit of decision making was very important actor in its being done the bargain with MSP that was one of multiple actors in the decision making process. Even though his position shows us as if Ecevit was a dominant leader in the decision making process, He cannot be defined as the dominant leader because of the other actors which were MSP and the structure of Turkish parliamentary system.

Keywords: Foreign Policy Analysis, 1974 Cyprus Crisis, CHP-MSP Coalition, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan.

Giriş

Bir dış politika krizi olarak tanımlayabileceğimiz 1974 Kıbrıs Krizi, Türk dış politikasında önemli bir yere sahip olmakla birlikte, Kıbrıs'a askeri müdahale kararını kimin ya da kimlerin aldığı sorusu halen daha kamuoyunda tartışmalara sebep olmaktadır. Bu çerçevede, kriz boyunca hangi birimlerin karar alma sürecine katıldığı, nihai karara ulaşmak için birimlerin nasıl hareket ettiği, nihai kararı hangi birimin aldığı gibi merak edilen sorular, çalışmanın akademik bir düzeyde çözümlenmeye çalıştığı sorunsallardır.

Kriz durumunun meydana gelmesinden sonra, Ada'ya müdahale kararını kimin ya da kimlerin aldığı tespit etmek için Faruk Sönmezoğlu'nun Karar Süreci ve Margeret Hermann-Charless Hermann'ın Karar Alma Birimleri metodolojisi kullanılmıştır. Çalışmanın argümanı dönemin Başbakan'ı Bülent Ecevit'in karar alma biriminde önemli bir aktör olduğu; ancak mutlak bir aktör olmadığı üzerinedir. Koalisyon hükümetinde bulunan CHP-MSP, krizi beraber yönetmiş ve müdahale kararı Bakanlar Kurulu'nda görüşmeler yapılarak Garantörlük Antlaşması'nın Türkiye'ye verdiği yetkilere göre alınmıştır.

Çalışma iki ana bölümden oluşturulmuştur. Kavramlar ve Metodoloji bölümünde, dış politikada karar alma sürecinin kademeli olarak nasıl gerçekleştiği açıklanırken; bu bölümün ikinci kısmında dış politikada kriz tanımının ne olduğu ve kriz yönetim usulünün ne olduğu açıklanmıştır. İkinci bölümde ise durum çalışması olarak ele alınan 1974 Kıbrıs Krizi analiz edilmiştir. Analiz kriz öncesi evre, kriz evresi ve kriz sonrası evre olarak üç aşamada değerlendirilmiştir. Kriz evresi içinde Karar Alma Birimleri metodolojisine göre yorumlamalar gerçekleştirilmiştir.

Kavramlar ve Metodoloji

1. Dış Politikada Karar Alma Süreci

Dış politika, *bir devletin diğer devletlerle veya uluslararası örgütlerle olan ilişkileri, onlara karşı tutumları, uluslararası ortamdaki stratejik planları ve kendi hedeflerine ulaşmak için harcadıkları çabaların bütünü; ya da bir devletin diğer devletlerle ve uluslararası alana karşı yürüttüğü politika* olarak tanımlanmaktadır.² Uluslararası sistemde, ulusal hedeflerine ulaşmak isteyen devletler, bu hedeflerini gerçekleştirmek için kararlar almak durumundadırlar. Devlet ve onun organlarıncı alınan bu kararlar da dış politikanın yönünü belirler.³ Bu ölçüde *karar alma, devletin resmi organlarıyla devlet adına gerçekleştirildiğinden ve devletin amaçlarını yansıttığından devletle eşdeğerdir.*⁴ Örneğin, dış politikaya ilişkin kararlar Türkiye'de hükümet ve ilgili bakanlıklar tarafından alınırken; Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) kararlar Başkan tarafından tek başına alınabilmektedir.⁵

Dış politikada bir kararın alınabilmesi belli bir sürece tabidir ve dış politika analizi kendi içinde bazı öğeleri barındırmaktadır. Bunlar sırasıyla;⁶

² Ramazan Gözen, "Dış Politika Nedir?," İdris Bal (der.), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004, ss. 3-9; Ömer Kürkçüoğlu, "Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü Bugünü," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 35, Sayı: 1, 1980, ss. 309-335; Onur Köksal, *Türk Dış Politikasında Karar Verme Süreci: Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB Üyeliği Sürecinde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2010, s. 4.

³ Köksal, a.g.e., s. 5.

⁴ Richard C. Snyder, "Decision Making as an Approach to the Study of International Politics," *Foreign Policy Decision Making*, Richard C. Snyder, H. W. Bruck, and Burton Sapin (edt.), New York, Palgrave Macmillan, 2002, s. 21-152.; Köksal, a.g.e., s. 6.

⁵ Köksal, a.g.e., s. 6.

⁶ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul, Der Yayınları, Eylül 2012, ss. 307-327; Köksal, a.g.e., ss. 7-50.

- **Bilgi ve Algılama:** Karar alma sürecinin başlayabilmesi için hakkında karar alınacak olan konunun/problemin ortaya çıkması ve bu konuya/probleme ilişkin bilgilerin karar alıcıya ulaştırılıyor olması gerekmektedir.⁷ Konuya ait bilgileri elde etmek için hükümet ve ilgili bakanlıklar çeşitli kaynaklara başvururlar. Bunlar; büyükelçiler, konsololar, ataşeler, istihbarat teşkilatı, silahlı kuvvetlerdir. Ayrıca radyo, televizyon ve kitle iletişim araçları da bilgiye ulaşmak için araçtır.⁸ Alınan bilgiler, hiyerarşik yapılanma çerçevesinde karar alıcılara ulaştırılır. Bu süreçte, ulaştırılan bilgiler karar alıcılara sorun oluşturabilir. Örneğin, ulaştırılan gereksiz ve fazla bilgilerle eksik bilgiler, karar alıcıların karar almasını uzatabilmekte ve sorun oluşturabilmektedir. Bundan dolayı bilgiler deneyimli bürokratlar tarafından yeterli ölçüde iletilmelidir.⁹ Karar alma mekanizmasında, karar alıcıların algılarının ne yönde olduğu da önemlidir. Karar alma aşamasında algılamalardan dolayı gerçekleşecek herhangi bir hata maliyetleri artıracaktır. Örneğin, ABD'nin, Kuzey Vietnam'da yenilmesinin nedeni olarak ABD'nin askeri olarak güçsüz olması değil; Vietnam'ın direnme gücü ve ülke coğrafyasını doğru algılayamaması olmuştur.¹⁰
- **Durumun Yorumlanması ve Tanımlanması:** Doğru ya da yanlış olsun durumun algılanması ve değerlendirilmesinden sonraki aşama durumun tanımlanmasına ilişkindir. Öncelikle, *karar alıcılar sorunu kavramaya ve kendilerinin ne oranda konuya dâhil olduklarını veya ülkelerinin çıkarlarını maksimuma çıkarmak için ne oranda dâhil olmaları gerektiğini tanımlamaya çalışırlar.*¹¹
- **Çeşitli Seçenekler Arasında Tercih Yapılması ve Kararın Alınması:** *Bir kararın, durumun tanımlama sürecinde ortaya çıkan bütün seçeneklerin değerlendirilerek, bunlar arasından yapılan bir seçimle alınması ideal bir durumdur.*¹² Eldeki bilgilerin yetersizliği, algılama, zaman gibi etkenler kararın alınmasını etkilemektedir. Ayrıca kararı alan ülkenin askeri, ekonomik ve coğrafi konumu çeşitli seçenekleri kısıtlayabilmekte ve karar alınmasını geciktirebilmektedir. Karar alıcıların ihtiyatlı ve zararı en düşük olan seçeneğe yönelmesi uygun olmaktadır.¹³

Karar alma süreci içinde izlenen çeşitli metotlar vardır. 1962 Küba Krizi'ni deneysel olarak çalışan Allison bu kriz bağlamında üç model geliştirmiştir. Bunlar Rasyonel Aktör, Kurumsal Süreç ve Bürokratik Politika Modelidir. Rasyonel Aktör Modeli'nde, tek aktör olarak kabul edilen devlet uluslararası sistem içinde rasyonel davranan üniter (hükümet) bir organizasyona sahiptir. Ülke güvenliği ve çıkarları amacıyla en faydalı kararı alma amacı güdülmektedir.¹⁴ Kurumsal Süreç Modeli'nde, kararlar hiyerarşik yapılanma içinde kurumlar tarafından etkilenebilmektedir. Hükümet yanında diğer kurumlar -Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı- karar almaya katkıda bulunurlar.¹⁵ Bürokratik politika modelinde ise, kararlar bürokrasi süreci içinde alınır. Kararlar bürokratların ya da bürokratları temsil eden partilerin imaj ve inançları çerçevesinde pazarlıklar sonucunda alınır.¹⁶ Kurumsal Süreç ile Bürokratik Politika arasında temel bir fark bulunmaktadır. Kurumsal Süreç Modeli'nde

⁷ Ömer Ak, *Dış Politika Analizi ve Liderlik: Süleymaniye Krizi Sürecinde R. T. Erdoğan Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 43; Sönmezoğlu, a.g.e., s. 307; Köksal, a.g.e., s. 7.

⁸ Sönmezoğlu, a.g.e., ss. 307-308.

⁹ Sönmezoğlu, a.g.e., ss. 307-308.; Köksal, a.g.e., ss. 7-8.; Ak, a.g.e., s. 43.

¹⁰ Köksal, a.g.e., s. 8.

¹¹ Sönmezoğlu, a.g.e., s. 312; Ak, a.g.e., s. 43.

¹² Sönmezoğlu, a.g.e., s. 313.

¹³ Köksal, a.g.e., s. 10; Ak, a.g.e., s. 44.

¹⁴ Graham Allison ve Philip Zelikow, *Essence of Decision; Explaining the Cuban Missile Crisis*, New York, Addison Wesley Longman, 1999, ss. 13-48.

¹⁵ Allison ve Zelikow, a.g.e., ss. 143-153.

¹⁶ a.g.e., ss. 255-294.

kararlar daha önceden belirlenmiş prensipler çerçevesinde otomatik bir sürecin sonrasında alınırken; Bürokratik Politika Modeli'nde kararlar yürütme organı içerisinde bulunan ve farklı algılama, öncelik ve çıkarlara sahip olan çok sayıda aktörün arasında geçen bir dizi görüşme sonucunda alınır. Pazarlıkta görüşlerini kabul ettirme becerisine sahip aktör ve aktörlerin kararları, son karar üzerinde en ağırlıklı etkiye sahiptir.¹⁷

Bu çalışmada da kullanılacak olan, diğer karar alma süreci metodu ise Karar Birimleri Sistemi'dir. Karar alma yetkisinin üç farklı otorite tarafından (baskın lider, tek grup ve çoklu otonom gruplar) gerçekleştirildiği belirtilmektedir.¹⁸ Karar Birimleri Sistemi, (The Decision-Units Framework), dış politikaya ilişkin kararların hangi şartlar altında oluşturulduğunu gösteren bir teoridir. Dış politika oluştururken üç farklı yönetici karar birimi olduğunu söyler. Bunlar:¹⁹ (a) Baskın Lider: Kararı tek başına verecek güce sahip bireydir. Bireyin kişisel özellikleri ve inançları karar alma sürecini etkilemektedir.²⁰ (b) Tek Grup: Birçok bireyin bir araya gelerek tek bir grup altında, bir birlerine danışarak ortaklaşa tek bir kararı almasıdır. Sovyetler Birliği'nde Komünist Partisi'nin Politbüro'su, Çin Komünist Partisi Yürütme Kurulu, ABD'de Ulusal Güvenlik Konseyi tek grup birimine örnektir.²¹ (c) Çoklu Otonom Gruplar: Farklı bireylerin, grupların, örgütlerin bir araya gelerek dış politika konusuna ilişkin karar almasıdır. Farklı görüşlere sahip gruplar karar alma sürecinde kararın şekillendirilmesinde uzlaşma noktasını bulmaya çalışırken; bir grup diğer bir grubun karar alma girişimini engelleyebilir. Parlamenter sistemdeki koalisyon hükümetleri buna örnektir. Koalisyon hükümetleri birkaç otonom partiden oluşmaktadır. Koalisyon içinde bulunan bu otonom gruplar sıfır toplamı oyuna girip birbirlerini karar alma noktasında engelleyebilirler. Sıfır toplamı oyunu tercih etmeyip ortak noktada buluşmayı da tercih edebilirler, bu sonuca da gruplar kendi aralarında pazarlık (bargaining) ederek varırlar.²²

Şekil 1. Karar Alma Sürecinin Aşamaları²³

¹⁷ Ak, a.g.e., s. 21.

¹⁸ Charles Herman et al., *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston, Allen and Unwin, 1987, s. 84'den aktaran Ak, a.g.e., s. 38.; Allison ve Zelikow, s. 274.

¹⁹ Margaret G. Hermann, "How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framwork" *International Studies Review*, Vol. 3, No. 2, 2001, ss. 48-52.; Margaret G. Hermann and Charles F. Hermann, "Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry," *International Studies Quarterly* Vol. 33, No. 4, 1989, ss. 361-387.

²⁰ Sönmezoglu, a.g.e., s. 322.; G. Hermann and F. Hermann, a.g.e., 1989, ss. 365-366.

²¹ G. Hermann and F. Hermann, a.g.e., 1989, s. 366.

²² G. Hermann and F. Hermann, a.g.e., 1989, s. 367-369.; Ak, a.g.e., ss. 39-40.

²³ Hermann, a.g.e., 2001, s. 52.; Esra Çuhadar-Gürkaynak ve Binnur Özkeçeci-Taner, "Decision making Process Matters: Lessons Learned from Two Turkish Foreign Policy Cases," *Turkish Studies*, Vol. 5, No. 2, 2004, s. 47.

Şekil 1’de görüldüğü gibi, Karar alma süreci dış politika sorununun algılanmasıyla başlamakta ve elde edilen girdiler sürece dahil edilmektedir. Bu durum sürecin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Sürecin ikinci aşamasında ise kararı alacak olan karar birimi devreye girer ve üçüncü aşamada kararı alarak çıktılarını meydana getirir.

- Kararın Uygulanması: Son safha olarak, alınan kararların uygulanması vardır. Kararların gerçekleştirilebilmesi için adımlar hesaplanmış olup geri dönülebilir nitelikte olmalıdır. Bu durum alternatif kararların uygulanmasına yardımcı olacaktır. Uygulanan kararlar, ilgili görevlilerce sürekli izlenmeli ve sürece destekler sağlanmalıdır. Hedefe fırlatılan bir füze eğer hedefinden sapıyorsa, yeni düzeltmeler yapılarak füzenin hedefe ulaştırılması sağlanmalıdır.²⁴ *Türk dış politikasında ise askeri güç kullanma tehdidinin ya da askeri güç kullanımının söz konusu olduğu dış politika krizlerinde karar alma sürecinde Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanlığı birimleri etkindir. Kararların oluşturulması ve uygulamaya geçilmesinde tüm siyasal sorumluluk Başbakan ve Bakanlar Kurulu’na aittir.*²⁵

2. Kriz, Kriz Analizi ve Yönetim Usulü

Kriz, *karar alma biriminin yüksek öncelikli amaçlarını tehdit eden, karar almak için yeterli ve geniş bir zaman ayrılamayan ve karar alıcılar tarafından ortaya çıkması beklenilmeyen, ani gelişen bir durum*²⁶ olarak tanımlanır. Kriz tanımı, aktör/mikro ve sistem/makro düzeyde de yapılmaktadır. Aktör düzeyinde kriz ya da dış politika krizleri, *karar alma biriminin yüksek öncelikli amaçlarını tehdit eden, karar alıcılar açısından ortaya çıkması beklenmeyen ve karar almak için sınırlı bir zamanın olduğu bir durum*²⁷ olarak tanımlanmaktadır. Dış politika krizlerinin oluşması için üç farklı koşulun bir araya gelmesi gerekmektedir. İlk olarak, *birincil aktör olan devletin temel değerlerine ve çıkarlarına karşı tehdidin oluşması*; ikinci olarak, *anında ve daha sonrasında askeri güçlerin karşı karşıya gelme ihtimalinin olması*, üçüncü olarak *tehdide yanıt vermek amacıyla sınırlı bir zaman diliminin olması*.²⁸ Sistem düzeyinde kriz ya da uluslararası kriz ise, iki ya da daha fazla devletin arasında ilişkilerin bozulması ve uluslararası sistemin olumsuz yönde etkilenmesidir.²⁹

Bir kriz analiz edilirken temel durumların belirlenmesi gerekmektedir. Bu temel durumlar şu şekilde sıralanmaktadır:³⁰

- Krizin hangi devletler ya da devlet dışı aktörler arasında meydana geldiği belirlenir,
- Krizi başlatan taraf ortaya konulur; ayrıca kriz birden fazla devlet tarafından da başlatılabilmektedir,

²⁴ John, P. Lovell, *Foreign Policy in Perspective, Strategy Adaptation Decision Making*, New York, Holt, Rinehart and Winston Inc., 1970’den aktaran Köksal, a.g.e., s. 12.

²⁵ Fuat Aksu, “Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı,” Evren Balta Paker ve İsmet Akça (der.), *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti* İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 496.

²⁶ Charles F. Hermann, *International Crisis as a Situational Variable*, James N. Rosenau (ed.), *International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research and Theory*, New York, The Free Press, 1969, s. 414.; Mücahit Bektaş, *Türkiye’nin Dış Politikasında “Kıbrıs Sorunu” Kriz Yönetimi Stratejisi Açısından Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 21.

²⁷ Ole R. Holsti, “Theories of Crisis Decision making,” Paul Gordon (Ed), *Diplomacy: New Approaches in History, Theory and Policy*, New York, The Free Press, 1979, s. 101’den aktaran Mücahit Bektaş, a.g.e., s. 21.

²⁸ Micheal Brecher and Jonathan Wilkenfeld, *A Study of Crisis*, Michigan, The University of Michigan Press, 2003, s. 3.; Bektaş, a.g.e., s. 22.

²⁹ Brecher and Wilkenfeld, a.g.e., ss. 4-5; Bektaş, a.g.e., s. 22.

³⁰ Brecher and Wilkenfeld, a.g.e., s. 21; Bektaş, a.g.e., ss. 23-24.

- Krize taraf olan devletlerin siyasi rejimleri –demokratik, sivil otorite ve askeri rejimler-belirlenir,
  - Krizi başlatan eylem türü belirlenir. Krizi başlatan eylem türü sözlü eylem, siyasal eylem, ekonomik eylem, küresel ve bölgesel sistemin değişmesi olabilir,
  - Tehdidin türü ve ciddiyeti belirlenir. Tehdidin şekli, ekonomik tehdit, siyasi tehdit askeri tehdit olabilir,
  - Kriz yönetim tekniği belirlenir. Müzakere, şiddet içermeyen çözüm, şiddet içermeyen ve içeren askeri baskı ve üçüncü aktör desteği (uluslararası aktörler) yönetim tekniklerine örnek olarak verilebilir,
  - Krizdeki şiddet seviyesi belirlenir. Kullanılabilecek kuvvet seviyesi şu şekildedir: İbret verici güç kullanma, saldırgan kuvvet kullanma, küçük çatışma, ciddi çatışma ve savaş,
  - Kriz sonucunun niteliği ile krizin taraflar açısından nasıl bir sonuçla sonuçlandırıldığı ortaya konur.
- Krizler genel olarak üç aşamada analiz edilmektedir:³¹
- Kriz Öncesi Evre, kriz belirtilerinin ortaya çıkmaya başladığı evredir. Kriz belirtileri tespit edilirken; muhtemel kriz durumu değerlendirilir. Kriz durumunun gittikçe netleşmesiyle karar alıcıların stres düzeylerinde artış yaşandığı görülür,
  - Kriz Yönetim Evresi, krizin tırmandığı evre olup karar alma süreci kriz durumuna göre geliştirilir. Krizi yönetenler kendi çıkarlarına göre krizi yönetmeye çalışırlar,
  - Kriz Sonrası Evre, krizin sona erdiği evredir. Alınan kararlar takip edilir ve yeniden kriz olmaması için tedbirler alınır ve planlar gözden geçirilir.

Durum Çalışması: 1974 Kıbrıs Krizinde Koalisyon Hükümetinin Karar Alma Süreci ve Kriz Yönetimi

Durum çalışması olarak incelenecek olan 1974 Kıbrıs Krizi, kriz analizinin temel durumlarına göre şu şekilde tanımlanabilir: 15 Temmuz 1974'te başlayan ve 16 Ağustos 1974'te biten Kıbrıs Krizi iki taraflı dış politika krizi olup, 1963-64 Kıbrıs Krizi'nin devamı niteliğindedir. Temel aktörleri Türkiye ve devlet dışı aktör olarak Yunanistan cuntasının desteklediği Rum ve Yunan gruplardır. Türkiye açısından kriz beklenmedik bir zamanda, ani olarak gelişen bir durumdur. Krizi başlatan taraf 15 Temmuz'da Yunanistan'daki cunta desteğiyle Rum Yönetimi'nin başkanı ve Rum halkının lideri Makarios'a askeri darbe yapan, EOKA-B ve Enosis yanlısı Yunan ve Rumlardır. Kıbrıs'ta siyasal düzeni değiştiren bu darbe mevcut yapıyı değiştirmiştir. Bu yüzden krize neden olan eylem siyasi bir özelliğe sahiptir. Kriz tekrarlayan bir kriz niteliğindedir. Kriz, ortaya çıktığı coğrafya itibarıyla bölgesel bir krizdir, Doğu Akdeniz ile sınırlı kalmıştır. Kriz yönetim tekniği olarak, şiddet içeren çözüm yöntemi kullanılmış; Türkiye, Ada'ya askeri müdahale gerçekleştirerek ve kuvvet kullanarak isteğine ulaşmaya çalışmıştır. Kriz yönetim stratejisi olarak, sınırlı tırmandırma stratejisi ve taahhütleri yerine getirme stratejisi kullanılmıştır. Kriz sonrasında bir ateşkes yapılmıştır ancak Kıbrıs krizi çözülememiş, yeni bir boyut kazanmıştır. Kıbrıs'ın yeni durumu Türkiye'nin adaya askeri müdahale yapması sonucunda tek taraflı olarak şekillendirilmiştir.³²

15 Temmuz 1974	Makarios'a karşı darbe yapılması
17 Temmuz 1974	Ecevit'in, Londra Ziyareti
20 Temmuz 1974	Türkiye'nin Kıbrıs'a Askeri Müdahalesi

³¹ Bektaş, a.g.e., s. 28.

³² a.g.e., ss. 124-125.

22 Temmuz 1974	I. Ateşkesin Sağlanması
25-30 Temmuz 1974	I. Cenevre Konferansı'nın Toplanması- Deklarasyonun İmzalanması
8-14 Ağustos 1974	II. Cenevre Konferansı'nın Toplanması ve Sonuç Alınmaması
14-16 Ağustos 1974	I. Askeri Harekâtın Devamı ve Kıbrıs'ın üçte birlik kısmının kontrolü
16 Ağustos 1974	Ateşkesin sağlanması ve krizin sonuçlanması

Tablo 1. 1974 Kıbrıs Kriz Evresi³³

1. 1974 Kıbrıs Krizi'nde Kriz Öncesi Evre

Rum yönetimi lideri Makarios, Enosis'in Türk hükümetinin gösterdiği tepkilerden dolayı mevcut şartlar altında gerçekleştirilmeyeceğini anlayınca, Enosis'i uzun vadeye yaymayı amaçlamıştır. Makarios'un bu tutumlarından dolayı, Enosisçiler Makarios'u engel olarak görmüşler ve Enosis'e ihanet etmekle suçlamışlardır.³⁴ Aşırı sağcı Yeoryos Grivas'ın 1971'de Kıbrıs'a geri dönmesiyle, Enosis faaliyetleri hızlandırılmış ve açıktan yürütülmeye başlanmıştır.³⁵ Yunan Cuntası'nın desteği ile Makarios'u devirmek üzere EOKA'ya alternatif olarak EOKA-B kurulmuştur. Grivas'ın kalp krizi sonucu ani bir şekilde ölmesiyle, Makarios EOKA-B'yi yasadışı örgüt olarak ilan etmiştir. Makarios, Yunanistan Devlet Başkanı Gizikis'e bir mektup yazarak kendisine yönelik şiddet hareketlerinin kesilmesini istemiş ve kendisinin Yunanistan'ın atadığı bir vali olmadığını belirtmiştir.³⁶ Yunan cuntası tepkisini 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Yunan subaylarının yönettiği Rum Milli Muhafız Kuvvetlerince Makarios'a karşı "Başkanlık Harekatı" kodu altında darbe yaparak göstermiştir. Rum radyosu Makarios'un öldürüldüğünü söylese de, Makarios radyoda konuşmuş ve hayatta olduğunu söylemiştir. İngilizler tarafından adadan çıkarılacak olan Makarios, 18 Temmuz'da Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda konuşacaktır.

Kıbrıs'ta askeri müdahalenin gerçekleşmesiyle Nicos Sampson 1960 Anayasası'na aykırı olarak Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni kurduğunu ilan ettiğini duyurdu. Bu durum, Türkiye açısından krizin başlangıcı olarak değerlendirilerek; kriz yönetim süreci devreye konulmuştur.³⁷ Türklere ölüm sloganları ile tanınan Rum Temsilciler Meclisi'ne seçilen Türk kasabı Nikos Sampson'un Rum yönetiminin başına getirilmesi Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denктаş'ın şu tepkili açıklamayı yapmasına neden olmuştur: "*Sampson'un Cumhurbaşkanı olması Hitlerin İsrail Cumhurbaşkanı olması gibi, kabul edilemez bir şeydir.*"³⁸

2. 1974 Kıbrıs Krizi, Kriz Yönetim Evresi ve Karar Alma Sürecinin Analizi

15 Temmuz 1974 saat 8.30 civarında başlayan askeri müdahale, saat 10.30'a doğru Türk Dışişlerine ulaşmıştır. Başbakan Ecevit, durumu Afyon ve Denizli'ye yapacağı seyahat sırasında Etimesgut Havaalanı'nda Kıbrıs Yunan Dairesi Başkanı Ecmel Barutçu'dan telefonla öğrenmiştir.³⁹ Denizli gezisini iptal eden Ecevit kısa süreli olarak Afyon'a geçmiştir. Ecevit,

³³ 112K172 Nolu TÜBİTAK 1001 Projesi kapsamındaki çalışmalardan derlenmiştir.

³⁴ Sevin Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1977, s. 254.; İbrahim Artuç, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1989, ss. 106-107.

³⁵ Toluner, a.g.e., s. 254.

³⁶ Toluner, a.g.e., ss. 258-259; Artuç, s. 109.

³⁷ Bektaş, a.g.e., s. 127.

³⁸ Artuç, a.g.e., s. 112.

³⁹ Ecmel Barutçu, *Hariciye Koridoru*, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları, 1999, ss. 43-45; Mehmet Ali Birand, *30 Sıcak Gün*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 7. Baskı, 1980, s. 25.

kendisini yolcu etmek üzere havaalanında bulunan Dışişleri Bakan Vekili (Dönemin Dışişleri Bakanı Turan Güneş Pekin'e gitmiştir) ve Milli Savunma Bakanı Hasan Işık'a şöyle demiştir: *"Ben şimdi Afyon'a gidiyorum, Bugün 16.00'da dönebilirim. Gezinin Denizli bölümünü iptal edeceğim. Ben yokken sen daire müdürleriyle görüşme yap bana doküman hazırla."*⁴⁰ Afyon'da bir konuşma yapan Ecevit, Kıbrıs'taki Türklerin haklarının korunacağını ve durumun oldubittiye getirilmesinin kabul edilemeyeceği söylemiştir.⁴¹ MSP kanadı olarak Ecevit'ten yetki alan Erbakan, Ecevit Afyon'dayken önce kendi Genel İdare Kurulu toplantısını yapmış ve *mutlaka müdahale edilmesi lazım* kararını alarak partisinin duruşunu belli etmiştir.⁴²

Ecevit, 16.15'te Ankara'ya dönmüştür. Dönerken, barışçıl çözüm bulunamazsa askeri çözüme gideceği fikrini de düşünmüştür.⁴³ Ecevit, Ankara'ya döner dönmez ilk ziyaretini Genelkurmay Başkanlığı'na yapmıştır. Görüşmeler sonrasında Ecevit şu değerlendirmeyi yapmıştır: *"Bu darbe, Yunan Cuntası tarafından düzenlenmiştir ve ilerde açıkça Enosis'i hedef alan bir harekettir. Durum son derece ciddidir ve hafife alındığı takdirde de Türkiye bundan çok zararlı çıkar. Enerjik hareket etmekten başka çıkar yolumuz yoktur. Ben Türk ordusunun yeteneklerine inanıyorum. Derhal gerekli hazırlıklara başlamamız, hem de vakit kaybetmeden yürütmemiz şarttır."*⁴⁴ 1974 Kıbrıs krizi sürecinin aşamaları şu şekilde incelenebilir;

- Bilgi ve Algılama Süreci: Karar alma sürecinin başlamasına sebep olan sorun/problem, 15 Temmuz 1974'te 8.30'da Kıbrıs'ta Yunan Cuntası tarafından Makarios'a karşı yapılan askeri müdahale ve Makarios yerine yönetime Nicos Sampson'un getirilmesidir. Soruna ilişkin ilk bilgiler, 9.10'da Lefkoşa Büyükelçiliği'nden, Türk Dışişleri Bakanlığı'na çekilen telgrafla öğrenilmiştir. Alınan bu bilgi hiyerarşik yapılanma çerçevesinde Kıbrıs Yunan Dairesi Başkanı Ecmel Barutçu tarafından Dışişleri Bakan Vekili Hasan Esat Işık'a (o sırada Dışişleri Bakanı Turan Güneş Pekin ziyaretindedir) ve Afyon'a gitmekte olan Başbakan Bülent Ecevit'e aktarılmıştır.⁴⁵ Başbakan Ecevit'in talimatıyla sorun hakkında görüşme toplantısı yapılmış ve soruna ilişkin ilk algılar da ortaya çıkmıştır. Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık ve Dışişleri Bakanı Vekili Ecmel Barutçu arasında gerçekleşen durum değerlendirmesi sonucunda oluşan ilk algı *Kıbrıs'ta olan gizli Enosis'tir ve Türkiye duruma süratle müdahale etmelidir.*⁴⁶ Başbakan Ecevit'in algısı da darbenin Enosis'i hedef alan bir harekât olduğu yönündedir.⁴⁷
- Ecevit, Genelkurmay'dan ayrılarak Bakanlar Kurulu toplantısı için Başbakanlık'a geçmiştir. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk de bu toplantıya katılmıştır. Ardından Milli Güvenlik Kurulu⁴⁸ toplantısı başlamıştır. Başbakan Ecevit, Garantör Devletlerden İngiltere ile yapılan müzakere sırasında İngiltere'nin ortak müdahale teklifini kabul etmemiştir. Erbakan da, bu görüşe karşı çıkmış ve İngiltere'yle ortak hareket etmeyeceklerini belirtmiştir.⁴⁹ Ecevit, İngiltere ile konuşma noktasında ısrarcı olmuş ve şöyle demiştir: *"Bu ziyaretten bir zarar doğmaz, üstelik çıkartma yapmayacağımız yönünde batılı devletlere kesin kanaat gelir. Bu şartlarda şayet*

⁴⁰ Mehmet Yıldırım, *Bütün Yönleriyle 1974 Kıbrıs Harekatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 60.

⁴¹ a.g.e.

⁴² Necmettin Erbakan, *Davam*, İstanbul, MGV Yayınları, 2013, s. 153.

⁴³ Birand, a.g.e., s. 29.

⁴⁴ a.g.e., s. 29.

⁴⁵ Barutçu, a.g.e., ss. 43-45.

⁴⁶ a.g.e., s. 48.

⁴⁷ Birand, a.g.e., s. 29.

⁴⁸ Başbakan Bülent Ecevit, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan, Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık, İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, Maliye Bakanı Deniz Baykal, Çalışma Bakanı Önder Sav, Ulaştırma Bakanı Ferda Güley, Kuvvet Komutanları Orgeneral Eşref Akıncı, Oramiral Kemal Kayacan, Orgeneral Emin Alpkaya.

⁴⁹ Süleyman Arif Emre, *Siyasette 35 Yıl*, İstanbul, Milsan Basın, 1991, s. 153.

çıkartma yapmaya mecbur kalırsak hareketimizi gizlememize, kamufle etmemize yarar olacaktır.” Milli Selamet Partisi’nden (MSP) Devlet Bakanı olan Süleyman Arif Emre: *“Bu gerekçeyi biz de çok münasip gördük”* der.⁵⁰

- Durumu Yorumlama ve Tanımlama Süreci: Cumhurbaşkanı, Koalisyon (CHP-MSP) liderleri ve Bakanları, Genelkurmay Başkanlığı’ndan ilgili askerler ve ilgili bürokrat-teknokratların katılımıyla Milli Güvenlik Kurulu ve Bakanlar Kurulu toplanmış, durumun yorumlanması ve tanımlanması gerçekleştirilmiştir. Türk karar alıcıları bu darbenin meydana gelmesi ve Makarios’un yerine Sampson’un getirilmesini Yunan Cuntası’nın Enosis’i gerçekleştirme amacıyla yapıldığı yönünde yorumlamıştır.⁵¹

16 Temmuz gece yarısı 2.30’da biten Bakanlar Kurulu toplantısında Ecevit’e tam yetki verilmiştir. Bu yetki, İngiltere ve diğer ülkelerle diplomatik temaslar yürütmek ve Güvenlik Kurulu’nun tavsiyelerine uymayı kapsamaktadır.⁵² İngiltere’nin ortak hareket etmeme durumunda, Türkiye tek taraflı müdahale gerçekleştirmek amacıyla 20 Temmuz 1974 kesin çıkarma günü olarak belirlemiştir. Ecevit, 3.30’da Genelkurmay’a giderek Genelkurmay’ın hazırlık yapmasını emrini vermiştir.⁵³ Ecevit, 16 Temmuz sabahı diğer parti liderlerini görüşlerini almak için Başbakanlığa çağırmıştır. AP Süleyman Demirel, DP Ferruh Bozbeyle, CGP Turhan Feyzioğlu, Nihat Erim’e süreci genel hatlarıyla anlatmıştır. Ve diplomatik girişimler sonucunda hükümetin bir karar alacağı söylenerek, müdahale yapılacağı açıkça belirtilmemiştir. Meclis toplantıya çağırılmış ve genelde hükümeti destekler nitelikte görüşler çıkmıştır. Ayrıca BM, NATO, Avrupa Konseyi, Yunanistan, İngiltere ve ABD’ye uyarı mesajları gönderilmiş. İngiltere hükümetine Garantör Devlet olarak acele görüşme isteği gönderilmiştir.⁵⁴

Genelkurmay’da 1964’ten beri hazırlanmış ve geliştirilmiş planlar gözden geçirilirken; öngörülen harekât süresi 20 günden, 5 gün gibi kısa bir süreye indirilmeye çalışılmıştır. 16 Temmuz sabahı itibarıyla Türk ordusu dışarıya fark ettirilmeden yoğun bir faaliyet içerisine girmiştir.⁵⁵ Başbakan Ecevit, 17 Temmuz’da Milli Savunma Bakanlığı yetkilileriyle yaptığı konuşması sonrasında *askeri müdahale ile Kıbrıs’ta anayasal düzenin ve barışın iadesi* için askeri harekâtın sınırlı olması ve Türkiye’nin Ada’daki varlığının güçlü bir seviyeye getirecek şekilde düzenlenmesi olarak belirlemiştir.⁵⁶ Aynı gün öğle saatlerinde Ecevit, Garanti Antlaşması’nın 4. Maddesi gereğince görüşmelerde bulunmak üzere Londra’ya gitmiştir. Londra’da Garantör Devlet sıfatıyla İngiltere Başbakanı Harold Wilson, İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan ve mesele hakkında görüşmek için Londra’ya gelen ABD’nin Dışişleri Bakanı Kissenger’ın yardımcısı Joseph Sisco ile görüşmeler yapılmıştır. Ecevit burada şu öneriyi yapmıştır: *“Kan dökülmesini ve NATO’da tamir edilmeyecek bir yara açılmasını istemiyorsanız harekâtı birlikte yönetelim. Türk ordusunun Kıbrıs’taki İngiliz üslerinden faydalanmasını kabul edin. Üslerinizden Ada’ya girersek harekât kansız olur. Sizi Garanti Antlaşması uyarınca göreve çağırıyorum.”*⁵⁷ Ancak, İngiltere Ada’daki anayasal düzenin ihlalini kabul etse de, Türkiye’nin İngiltere’yle birlikte Ada’ya müdahale teklifini kabul etmemiştir.

İngiltere ve Türk heyeti arasında görüşmeler devam ederken, Ecevit Kıbrıs’ta dengenin korunması amacıyla her türlü yolu denemekte kararlı olduğunu söylemiştir. Aslında Ecevit, bir müdahalenin gelebileceğine ilişkin sinyaller verse de İngilizler, Türkiye’nin bir müdahalede

⁵⁰ a.g.e., s. 154.

⁵¹ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, a.g.e., s. 50.

⁵² Birand, a.g.e., s. 38.; Artuç, a.g.e., ss. 119-123.

⁵³ Birand, a.g.e., s. 40.

⁵⁴ Yıldırım, a.g.e., s. 62.

⁵⁵ Artuç, a.g.e., s. 130.

⁵⁶ Kamuran Gürün, *Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1994, ss. 312-313.

⁵⁷ *Yeni Asır*, 17 Temmuz 1974, s. 3.

bulunabileceğini ihtimalini değerlendirmediler. Daha sonra bir İngiliz diplomat durumu şöyle açıklamıştır: “Ecevit kararlı görünüyordu, ancak tek başına böyle bir harekete girişebileceğine doğrusu pek ihtimal vermiyorduk. Blöfyaptığını sandık”.⁵⁸

18 Temmuz sabahı, Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan ve Maliye Bakanı Deniz Baykal, muhalefet parti liderleri ile bir toplantı yapmıştır. Parti liderlerine müdahalenin kaçınılmazlığı anlatılmıştır. Süleyman Demirel, Kıbrıs’a yapılacak herhangi bir müdahalenin macera olacağı Nihat Erim’in ABD’ye iyice danışılması gerektiğini vurgulayan açıklamalar gelse de toplantı sonrasında muhalefet parti başkanları hükümetin kararlılığını görünce buna destek vermişlerdir.⁵⁹

Ecevit, İngiltere’de iki gün kalmış ancak İngiltere adaya ortak müdahaleyi ve İngiliz üslerinin kullanılmasını kabul etmemiştir. 19 Temmuz 1974 saat gece yarısı 2 de yurda dönen Ecevit, doğrudan Genelkurmay Başkanlığı’na gitmiştir ve tek taraflı harekâtın kaçınılmaz olduğu kararı çıkmıştır.⁶⁰ Genelkurmay’daki toplantıdan sonra, Bakanlar Kurulu toplanmış ve oy birliği ile Kıbrıs’a askeri müdahale kararı almıştır. Başbakan Ecevit bu toplantı da çıkarma yapmaktan başka çare kalmadığını söyler. Karar alma sürecinde askerler, demokratik kurallar ve kanuni sınırların içerisinde olup Bakanlar Kurulu’na alınan siyasi kararlara uymuşlar ve demokratik üslubun dışına çıkarak karar verme sürecine yön vermeye çalışmamışlardır.⁶¹

• Bir kurye aracılığıyla karar Genelkurmay’a 19 Temmuz 1974’te sabahın ilk ışıklarıyla bildirilmiştir. Kararda, 20 Temmuz 1974’te Kıbrıs’a çıkarma yapılacağı yazılmıştır. 20 Temmuz 1974’te toplanacak olan meclis, dünya kamuoyuna bu tarihten önce bir harekâtın olmayacağı mesajını verse de bu toplantı bir yanıtımadır. Zaten Meclis’ten, önceki dönemlerde Kıbrıs’a harekât izni alınmıştı. 1967 buhranında Demirel Hükümeti zamanından kalma müdahale kararı geçerliydi; ama bunu yabancılar bilmiyordu.⁶² Türkiye’de karar alıcılar askeri harekâtın seçimi ve zamanlaması noktasında kontrolleri sürdürmüşlerdir. Diplomatik yollar denendikten sonra askeri müdahaleden başka seçeneği kalmadığına karar verilmiştir. Alınan karar neticesinde 20 Temmuz 1974’te askeri müdahale yapılmıştır. Ecevit, Kıbrıs’a müdahalenin barışçıl amaçlarla yapıldığını belirtmiştir.⁶³

• *Çeşitli Seçenekler Arasında Tercih Yapma ve Kararın Alınma Süreci: Bir kararın, durumun tanımlama sürecinde ortaya çıkan bütün seçeneklerin değerlendirilerek, bunlar arasından yapılan bir seçimle alınması ideal bir durumdur.*⁶⁴ Bu kriz sürecinde de kararın alınabilmesi için çeşitli sorular ve seçenekler ortaya çıkmıştır. Bunlar:⁶⁵ *Garanti Antlaşması ile Türkiye’ye verilen tek taraflı müdahale etme hakkını mı kullanmalıyız? Diğer garantör ülke olan İngiltere ile Kıbrıs’a müdahale mi etmeliyiz? Yunanistan’ın ya da ABD’nin mümkün askeri müdahalesi göz önüne alarak herhangi bir askeri müdahalede bulunmamalı mıyız?*

Bu sorulara cevap verip, kararın alınmasına ilişkin en önemli aşamalardan birisi de kararın hangi birimin –baskın lider, tek grup, çoklu otonom grup (koalisyon)- aldığına ilişkindir. Bu doğrultuda sorulacak ilk soru *darbenin olduğu bu zaman diliminde Türkiye’deki en yüksek karar alma birimi hangisidir?* Dönemin en yüksek karar alma birimi olarak hükümette CHP ve MSP

⁵⁸ Birand, a.g.e., s. 61.

⁵⁹ Mehmet Arslan, *Kıbrıs Barış Harekâtı’nın Perde Arkası*, İstanbul, Akabe Yayınları, 1990, s. 78’den aktaran Serkan Açıkgoz, *Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1974)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 71.

⁶⁰ Artuç, a.g.e., s.144-146.

⁶¹ Emre, a.g.e., ss. 162-167.

⁶² Artuç, a.g.e., ss. 146-159.; Barutçu, a.g.e., s. 63.

⁶³ Bektaş, a.g.e., s. 86.

⁶⁴ Sönmezoglu, a.g.e., s. 313.

⁶⁵ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, a.g.e., s. 50.

koalisyonu vardır. Bu durum da bütün yetkiyi elinde bulunduran “baskın bir liderin” (predominant leader) olmadığını göstermektedir. *Bazı araştırmacılara göre, Bülent Ecevit’in baskın bir lider gibi hareket ettiği söylenmektedir. Ancak kararların uygulanma aşaması ayrı tutulursa herhangi bir karar alma aşamasında Ecevit yegâne otoriteye sahip değildir, zaten dönemin Türk siyasal sistemi de bunu engellemektedir.*⁶⁶

Bu süreçte karar alma birimi tek bir grup (single group) ya da tek baskın grup (single dominant group) da değildir. Bazı araştırmacılar, Türk kabinesinin karar alma sürecini etkileyen birim olarak tek bir grup olabileceğini söylese de, bu dönemde Türk kabinesi karar alma sürecinde tek bir grup değildir. Dönemin kabinesinde CHP’nin yanında nihai kararı etkileyecek MSP’li bakanlar da vardır. Karar alma sürecinde ise sadece kabine değil, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Güvenlik Kurulu ve Cumhurbaşkanı da katılmış ve görüş bildirmiştir. Bu durum göz önüne alındığında karar alma birimini birden çok aktörün dâhil olduğu koalisyon olarak değerlendirebiliriz.⁶⁷

Karar alma birimi çoklu koalisyon olduğu zaman, koalisyon içinde karar nasıl alınmaktadır? Margaret Hermann ve Charles Hermann’ın metodu Karar Birimleri Sistemine göre bu üç şekilde olmaktadır:⁶⁸ *Karar almada hiçbir kararın oluşturulamaması, çoğunluk ile kararın oluşturulması, ve oybirliği (ortak karar) ile kararın oluşturulmasıdır.* Başbakan Bülent Ecevit, ortak karar alma sürecini başlatarak kararın oluşturulması için adımlar atmaya başlamıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda, 15 Temmuz 1974’te meydana gelen kriz sonrasında, CHP kanadı krize karşı İngiltere ile hareket etme fikrini savunmuştur. Eğer İngiltere ortak harekâtı kabul etmezse Kıbrıs’a tek taraflı olarak müdahale edilebileceğini savunurken; MSP kanadı İngiltere ile ortak hareket etme fikrinin zaman kaybı olduğunu söylemiş ve CHP’nin fikrine karşı çıkmıştır. Aslında Ecevit de sorunun başlangıcından beri anında askeri müdahaleyi uygun görmüş; ama İngiltere diğer garantör ülke olmasından dolayı görüşmek istemiştir. Ecmel Barutçu da anında askeri müdahaleden yanadır ve bunu önemli bir fırsat olarak görmektedir.⁶⁹

Çoklu koalisyon içindeki aktörler farklı düşüncelere sahiptirler. Ecevit’in ısrarcı olması ve şu açıklamayı yapması sonucunda; *“Bu ziyaretten bir zarar doğmaz, üstelik çıkartma yapmayacağımız yapamayacağımız yönünde batılı devletlere kesin kanaat gelir. Bu şartlarda şayet çıkartma yapmaya mecbur kalırsak o hareketimizi gizlememize, kamufle etmemize yarar olacaktır.”* Arif Emre, *“Bu gerekeceyi biz de çok münasip gördük”* der.⁷⁰ MSP bu kararı uygun görmüş ve Ecevit’in İngiltere’ye gitmesi yönünde karar koalisyon tarafından alınmıştır.

Ecevit’in bu etkisi detaylı analiz edildiğinde, çoklu aktörler arasında Ecevit bu kararın alınmasında önemli bir aktördür (pivotal position) ama kararın alınmasında mutlak bir aktör (sole authority) değildir. Ecevit, Kıbrıs’a böyle bir müdahale yapılırsa yeterli gücü sağlama ve müdahaleyi meşrulaştırma amacındadır. Ayrıca Ecevit bu talebiyle, dünya kamuoyuna Türkiye’nin olaya insani açıdan baktığını da göstermektedir.⁷¹ CHP-MSP bir araya gelerek, kararın şekillendirilmesinde uzlaşmışlardır. Bir grup diğer bir grubun kararını engellemeyerek sıfır toplamlı oyunu tercih etmemiştir. Gruplar kendi aralarında pazarlık yaparak oy birliği (ortak karar) ile kararı almışlardır.

- 20 Temmuz 1974’te başlayıp 22 Temmuz 1974’e kadar Türk Ordusu, Garanti Antlaşması’nın 4. Maddesi gereği Kıbrıs’a asker çıkarmıştır. Başbakan Bülent Ecevit, harekâtın

⁶⁶ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, a.g.e., s. 49.

⁶⁷ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, a.g.e., s. 51.

⁶⁸ Hermann, a.g.e., 2001, s. 67.; Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, a.g.e., s. 52.

⁶⁹ Brand, a.g.e., s. 29.; Barutçu, a.g.e., s. 48; Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, a.g.e., s. 53.

⁷⁰ Emre, a.g.e., s. 154.

⁷¹ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, a.g.e., s. 54.

Türk milletine, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı olmasını dilemiş. Harekât kararının ancak tüm politik ve diplomatik yolların denenmesinden sonra mecbur kalınarak alındığını açıklamıştır.⁷² Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan da harekâtın barış maksadıyla olduğunu ifade ederek memnuniyetini bildirmiştir. Diğer parti liderleri de harekâta destek vermiş. Halk da bu kararı olumlu karşılamıştır. Aynı zamanda harekâtın başlamasıyla da Yunan hükümeti istifa etmiştir.

- *Kararın Uygulanma Süreci:* Türkiye, Garantörlük Antlaşması'ndan doğan hak ile Türkiye tek başına Ada'ya müdahale etmiştir. Tek taraflı müdahale etme kararına Genelkurmay Başkanlığı, Meclis ve halk olumlu bakmıştır. Bakanlar Kurulu da bu kararı oybirliği ile kabul etmiştir. Oybirliği ile oluşturulan karar 20 Temmuz 1974'te uygulanmaya başlamıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin ateşkes çağrısına Türkiye uyarak 22 Temmuz 1974'te I. Barış Harekâtı'nı sonlandırmıştır.

Koalisyonun Karar Alma Süreci Çizelgesi-1

Makarios'a karşı Yunan Cuntası tarafından askeri darbe yapılması
Makarios yerine Cumhurbaşkanlığına Sampson'un geçirilmesi

Bu askeri müdahale Türkiye için ne ifade ediyor?
Bu durum karşısında Türkiye nasıl hareket etmelidir?

Garanti Antlaşması ile tek taraflı müdahale etme
Diğer garantör ülke olan İngiltere ile Kıbrıs'a müdahale etme
Yunanistan'ın ya da ABD'nin mümkün askeri müdahalesi göz önüne alarak herhangi bir askeri müdahalede bulunmama

Koalisyon karar birimi içinde ortak karara varılamaması

Ecevit'in konuya ilişkin pazarlığı ve Ecevit'in kararının kabul edilmesi

İlk olarak İngiltere ile ortak hareket etme, Eğer İngiltere kabul etmezse Türkiye'nin tek taraflı olarak Ada'ya müdahale etmesi

- BM, Güvenlik Konseyi sırasında 353 sayılı kararı almış ve ateşkes çağrısında bulunmuştur. Konseyin amacı Türk-Yunan savaşını engellemektir. Eğer Türkiye bu karara uyarsa hiçbir şey sağlamamış olacaktı. Bakanlar Kurulu toplanmış Ecevit karara anında olumlu cevap verilmesini savunurken; Erbakan harekâtın devam etmesini istemiştir. 22 Temmuz'a kadar Harekât devam kararı alınmıştır.⁷³ Ateşkes konusunda karar alma Bakanlar Kurulu'na gelmiş ve Ecevit, mutlaka ateşkes kararına uyulmasını istiyordu. 22 Temmuz 1974'te ateşkes kararına Türkiye uydu. Üç günlük Kıbrıs Harekâtı bitirilmişti. 22 Temmuz'a kadar harekâta devam eden Türkiye, Girne ve Lefkoşa'nın Türk kesimine kadar ilerlemiştir. Böylece, Ada'daki

⁷² Birand, a.g.e., s. 128.

⁷³ Emre, a.g.e., s. 176.

Türk toplumunun denize çıkışı sağlanabilecekti. Barış Harekatı'nın ilk planı başarıyla gerçekleştirilmiştir.

- Durumu Yorumlama ve Tanımlama Süreci: 20 Temmuz 1974'te Türkiye'nin Harekâta başlamasıyla BM hemen ateşkes çağrısında bulunmuştur. Çağrı sonrasında Bakanlar Kurulu toplanmıştır. Ecevit, bu ateşkes kararına anında olumlu cevap verilmesini savunurken; Erbakan harekâtın devam etmesini istemiştir.⁷⁴
- Çeşitli Seçenekler Arasında Tercih Yapılması, Kararın Alınması ve Kararın Uygulanma Süreci: Tekrar toplanan Bakanlar Kurulu, ateşkes kararında anlaşamayınca koalisyon liderleri Genelkurmay Başkan'ı Semih Sancar'la durum değerlendirmesi yapmıştır. Semih Sancar, durum değerlendirmesinde Türkiye'nin Kıbrıs'ta askeri olarak istenilen hatta ulaştığını bildirmiş, karar alıcılar da ateşkesin kabul edebileceğine kanaat getirmişlerdir. Böylece MSP de ateşkes kararına olumlu bakmıştır. Bu aşamada, karar alma birimi birden çok aktörün dahil olduğu koalisyon birimi ile ateşkes kararını almıştır. Ateşkes kararına 22 Temmuz 1974'te uyulmuştur.

Koalisyonun Karar Alma Süreci Çizelgesi-2

BM'nin 20 Temmuz 1974'te ateşkes ilan etmesi

Ecevit: ateşkes anında kabul edilmelidir

Erbakan: ateşkes kabul edilmemelidir

Koalisyon karar birimi içinde ortak karara varılamaması

Ecevit, Erbakan ve Semih Sancar görüşmesi

Koalisyon karar birimi içinde ortak karara varılması

22 Temmuz'da ateşkes kararına uyulması

Birinci Harekât'ın ateşkes ile sona ermesinden sonra, 25 Temmuz 1974'te I. Cenevre Konferansı'nda Türkiye, Yunanistan ve İngiltere bir araya gelmiştir. BM, Sovyetler Birliği ve ABD gözlemci olarak toplantılara katılmışlardır. Altı gün süren konferans üç defa kesilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Konferansa Dışişleri Bakanı Turan Güneş, MSP'den İsmail Müftüoğlu, CHP'den Haluk Ülman, diplomatlardan Ecmel Barutçu, Haluk Bayülken, Ercüment Yavuzalp, Coşkun Kırca, askeri kanattan Tümgeneral Süreyya Yüksel, Tümgeneral Hasan Sağlam, Tuğgeneral Kemal Yamak katılmıştır.⁷⁵

Yeni Yunan hükümeti, Kıbrıs'ta meydana gelen darbeyi Kıbrıs'ın iç meselesi olarak değerlendiriyordu. Yunan tarafına göre I. Cenevre Konferansı'nın amacı BM Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararının; ateşin kesilmesi, yabancı askeri kuvvetlerin çekilmesi, anayasal hükümetin yeniden iadesini öngören hükümlerin uygulanmasını saptamaktan ibaretti. Türkiye ise, 353 sayılı kararı yalnızca ateşkes hükmü olarak kabul etmekte meselenin 15 Temmuz darbesi öncesindeki fiili duruma dönüş olarak değil, Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğini garanti altına alacak ve denize çıkışı olan bir bölgenin verilmesini sağlayacak federatif bir Kıbrıs devletinin kurulması prensibini ortaya atmaktaydı.

⁷⁴ Emre, a.g.e., s. 176.

⁷⁵ İsmail Müftüoğlu, *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekatı ve Perde Arkası*, İstanbul, Alioğlu Yayınevi, 2008, s. 159.

Konferansta tartışılan en önemli konu ise Türk askerinin Ada'dan çekilme meselesi olmuştur.⁷⁶ Erbakan, uygun görülecek bir anda Türk birliklerinin kademeli olarak Kıbrıs'tan boşaltılması için hazırlanan hükmü onaylamadığını Ecevit'e sert bir tutum alarak göstermiştir. CHP-MSP arasında Kıbrıs siyaseti üzerinde bu konuda ciddi ayrılık oluşmuştur. MSP Kıbrıs konusunda daha kuşkululu, sert ve gerektiğinde daha baskılı bir siyaset izlemeyi tercih etmektedir. Ada'nın bağımsız kalması üzerinde kararlı olan CHP yumuşak ve kesin siyaset izlemektedir.⁷⁷

30 Temmuz 1974 tarihinde, Cenevre'de Türk-İngiliz ve Yunan Dışişleri Bakanları tarafından ateşkes anlaşması imzalandı. Türkiye isteklerinin büyük bir kısmını kabul ettiren, Kıbrıs'ın yeni durumuna ilişkin ilk adımlar da atılmıştır. Konferansta Kıbrıs Devleti'nin yeni anayasal düzeninin tespiti de ele alınmış ve bunun detaylandırılması için 10 gün sonra 8 Ağustos 1974'te Cenevre'de II. Konferans'ın yapılmasına karar verilmiştir. Ada'daki topluluk temsilcileri de II. Konferans'a katılmışlardır.⁷⁸

Kıbrıs Harekâtı yapılmış ama MSP tarafında memnuniyetsizlik devam etmiştir. Erbakan taksim taraftarı olup, adanın en az yarısını almadıkça harekâtın durdurulmasına razı olmamıştır. Şimdi de barış görüşmeleriyle hiç vakit kaybedilmemesini istemekteydi. Erbakan Cenevre'den dönen heyeti Ankara'da karşılamamıştır. Milli Güvenlik Kurulu'nda federal bir çözümden yana vaziyet alınmasını Erbakan ve diğer Bakan arkadaşları zorlulukla razı edilmiş ve II. Cenevre görüşmesi böylece başlamıştır.⁷⁹ Erbakan bu durumu şöyle açıklar: *"Biz Cenevre Konferansı'ndan hiçbir şey beklemiyorduk. Çünkü Cenevre konferansı bizim milli menfaatlerimiz açısından son derece yersiz bir konferanstı."*⁸⁰

8 Ağustos 1974'te Türkiye İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanları'nın katılımıyla II. Görüşmeler başlamıştır. 10 Ağustos 1974'te toplantıya Kıbrıs Türkleri adına Rauf Denktaş ve Kıbrıs Rumları adına Glafkos Klerides katılmıştır. Bu görüşmede Türk tarafı 1960 anayasasının uygulamadan uzak olduğunu, federal bir devletin kurulmasını, bunun da bu konferansta kararlaştırılmasını istemektedir. Buna karşın Yunanlılar 1960 anayasasını kabul ediyorlar ve eğer 1960 anayasası değiştirilecekse bunun burada görüşülemeyeceği söylemişlerdir.⁸¹

Erbakan başta olmak üzere, MSP'li üyeler Kıbrıs'ın belli bir bölümünün Türk topraklarına katılabilmesinin yollarını ararken, Ecevit ve Turan Güneş coğrafi esasa dayalı federasyondan yana olmuşlardır. Erbakan: *"Biz iki bağımsız devlet olarak, coğrafi taksimatı düşünüyorduk. Kıbrıs'ta coğrafi taksimat yapılsın, iki tane bağımsız devlet kurulsun. Zaten Barış Harekâtı başlarken bizim kararımız buydu. Sonunda açıkça bunu ilan ettik. Biz federe devlet istemeyiz. Hudutları kesin şekilde ayrılmış iki tane bağımsız devlet olacak dedik."*⁸²

• İkinci Cenevre Konferansının son toplantısı 13 Ağustos 1974'te başlamış ve gece yarısı 14 Ağustos'ta sona ermiştir. Turan Güneş, genel olarak üç teklifi Yunanlılara sunmuştur:⁸³

- *Ada'da bölge esasına dayalı yeni bir düzen kurulması,*
- *Ada'nın yüzde 34'ünü kapsayacak şekilde, Magosa'nın ve Lefkoşa'nın Türk kesimleri dâhil batıya doğru uzanan bir hattın kuzeyinde kalacak bölgenin bir bölümünün 24*

⁷⁶ Barutçu, a.g.e., s. 90.

⁷⁷ Menter Şahinler, *Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti*, İstanbul, Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları, 1979, ss. 60-61.

⁷⁸ Barutçu, a.g.e., s. 92.

⁷⁹ Yıldırım, a.g.e., ss. 135-139.

⁸⁰ Erbakan, a.g.e., s. 159

⁸¹ Yıldırım, a.g.e., s. 143.

⁸² Erbakan, a.g.e., s. 160.

⁸³ Polat, a.g.e., s. 86.

saat içinde, diğer kantonların tamamını ise üç gün içinde Kıbrıs Türk yönetimine devretmesi,

- *Türk birliklerinin işgali altında bulunan bölgenin batısında bir güvenlik bölgesinin oluşturulması.*

Yunan tarafı süre istemiştir. Turan Güneş bu durumu klasik sürünceme taktiği olarak değerlendirmiş. I. Konferans'ta Türkiye'nin istekleri hemen hemen kabul edilse de karara uyulmamış, II. Konferans'ta da Türkiye'nin talepleri kabul görmemiştir. Güneş, Türkiye'nin Cenevre'deki görevinin artık bitmiş olduğunu beyan ederek salonu terk etmiş ve Bülent Ecevit'i aramıştır, Barış Harekâtı'nın ikinci kısmını başlatacak olan "*Ayşe artık tatile çıkabilir*" parolasını vermiştir.⁸⁴ Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ikinci kısmı 14 Ağustos 1974'te başlamıştır. Türk askeri, Türk toplumunun güvenliğini sağlamak amacıyla Lefke-Lefkoşa-Magosa hattını kontrol etmek için harekete geçmiştir.

- Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan da Barış Harekâtı'nın ikinci aşamasıyla ilgili olarak verdiği demecinde; garantörlük vazifesini diplomatik yollardan ifayı deneyen Türkiye'nin, ilk teşebbüsünde olduğu gibi bu noktada da Yunanistan ve İngiltere'den gerekli anlayışı göremediğini belirtti. Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'a göre; Barış Harekâtı, Kıbrıslı Türklerin ve aynı zamanda Kıbrıslı Rumların can ve mal emniyetlerini temin etmek, Kıbrıs'a huzur, sükûn ve barış getirmek gayesini gütmekteydi.⁸⁵ Böylece, Türkiye'nin adaya askeri müdahale gerçekleştirmesi sonucunda, söylemleri ve eylemleri arasındaki inandırıcılık ve tutarlılık artmıştır. Türkiye, askeri kuvvetlerin hareketleri ve güç kullanımı, sınırlı diplomatik hedefler ile uyum içinde olmuştur. Kıbrıs'a yapılan askeri müdahale ile oluşturulmaya çalışılan fiili durumu ortadan kaldırmış. Nikos Sampson'u iktidardan uzaklaştırmıştır.⁸⁶

- Durumu Yorumlama ve Tanımlama Süreci: Türkiye, BM'nin ateşkes kararını 15 Temmuz 1974 darbesi öncesindeki fiili duruma dönüş olarak değil, Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğini garanti altına alacak ve denize çıkışını sağlayacak federatif bir Kıbrıs Devleti'nin kurulması olarak yorumlayıp tanımlamıştır. MSP, Cenevre Konferansı'nı ilk etapta milli menfaatlere aykırı olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, CHP Kıbrıs'ta adanın iki toplumun eşit bağımsızlık hakları temelinde coğrafi temele dayanmayan federal bir devleti ön görürken; MSP, iki toplumun birlikte yaşamasını olanak dışı olarak görmekte ve bu doğrultuda coğrafi temele dayanan ayrı bir devlet öngörmektedir.⁸⁷

- Çeşitli Seçenekler Arasında Tercih Yapılması, Kararın Alınması ve Kararın Uygulanma Süreci: Konferansa heyet gönderilmeden önce CHP, MSP'yi iki bölgeli coğrafi federasyona razı ederek Cenevre Konferansı'nda Türk hükümetinin resmi tezi iki bölgeli federasyon olarak tespit edilmiştir.⁸⁸ Her iki parti de, Türk askerinin adadan çekilmesini istememiştir. Ayrıca görüşmeler olumsuz sonuçlanırsa adaya müdahale edilecektir.

⁸⁴ Barutçu, a.g.e., ss. 100-104.

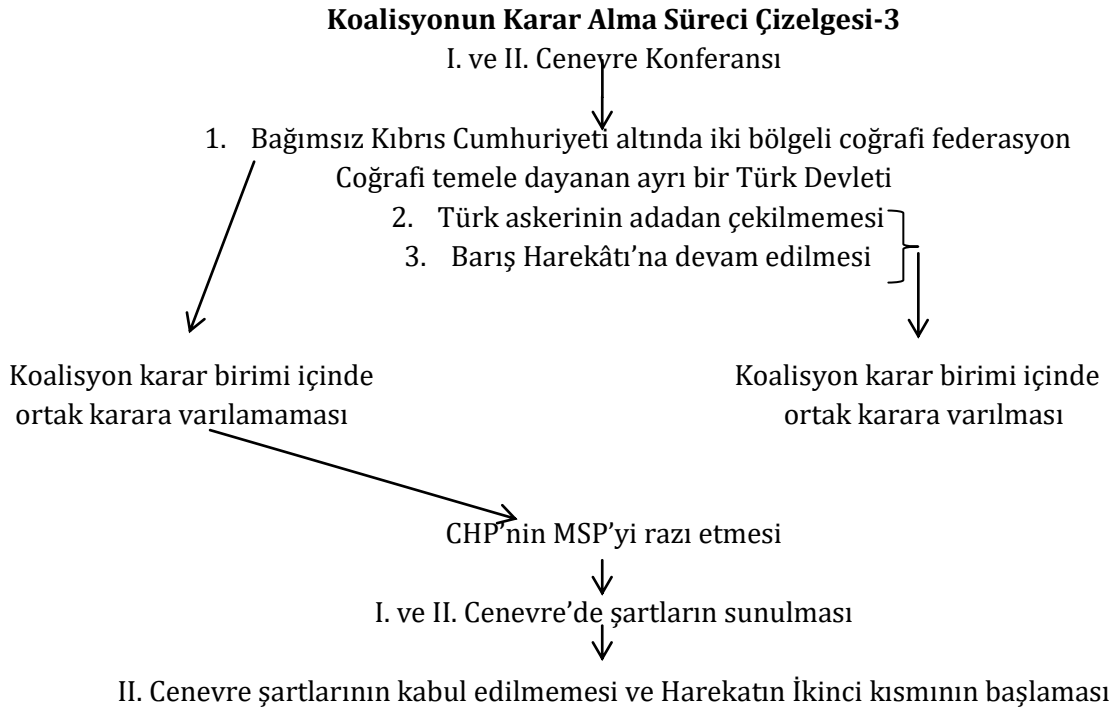
⁸⁵ *Tercüman*, 15 Ağustos 1974, s. 7.

⁸⁶ Bektaş, a.g.e., s. 137.

⁸⁷ Şahinler, a.g.e., s. 38.

⁸⁸ Barutçu, a.g.e., s. 85.

3. Kriz Sonrası Evre

Başbakan, Bülent Ecevit, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'la görüştüğünden ve Bakanlar Kurulu'nu topladıktan sonra 14.30'da düzenlediği basın toplantısı ile Türkiye'nin hedefine ulaştığını ve 19'dan itibaren ateşkesin uygulanacağını bildirmiştir.⁸⁹ 14 Ağustos 1974'te başlayan harekâtın ikinci kısmı, 16 Ağustos'a kadar sürmüştür. Harekât'ın sonucunda, Lefke-Lefkoşa-Magosa hattı, batıda Lefke-Kormacit burnu hattı olmak üzere (Kıbrıs'ın toplam yüzölçümünün yaklaşık üçte birini meydana getiren bir alanı kapsayan bölge) Türk birliklerinin kontrolü altına girmiştir. Ecevit, BM Güvenlik Konseyinde alınan 357 sayılı karar doğrultusunda 360 sayılı kararı alarak Kıbrıs'ta ateşkesin sağlanması ve tarafların derhal görüşmelere başlaması için çağrıda bulunmuştur.⁹⁰

Ecevit, Türk ordusunun Ada'nın tamamını ele geçirmeye muktedir olduğunu ama bunu yapmadığını şu sözlerle beyan etmiştir: *"Ben Atatürk ve İnönü'nün yaptıklarını yapıyorum. Onlardan ders almış bir cumhuriyet genciyim. Savaşta en büyük başarı nerede duracağını bilmektir. Kıbrıs'ta, Ada'nın yüzde otuz kadarı Türk olacaktı bu gerçekleştiği için durduk"*⁹¹ demiştir. Barış Harekâtı'nın ikinci kısmından dolayı Necmettin Erbakan'a teşekkür eden Rauf Denktaş, *Federe bir Türk devletinin kurulduğunu, Türk askerinin ulaştığı yerin ise sınır olduğunu ifade etmiştir.* Erbakan da, *"Biz adanın ayrılmasını arada kesin bir çizgi bulunmasını istiyoruz. Eşit fedakârlık bizim yapabileceğimizin azamıdır"* demiştir.⁹²

Kıbrıs'ta elde edilen başarı, koalisyon hükümetine başarı getirirse de CHP ve MSP arasında Kıbrıs konusunda temel bir görüş ayrılığını ortadan kaldırmamıştır. Bu görüş ayrılığı Ecevit'in bağımsız ve federal bir devlet oluşturulması üzerine kuruluyken; Erbakan ise taksim çözümünü istemesiydi.⁹³ Barış Harekâtı'nın ikinci kısmından sonra hükümet içerisinde anlaşmazlıklar derinleşmeye başladı. İki ayrı görüşe sahip MSP-CHP, Kıbrıs müdahalesini kendilerine mal

⁸⁹ *Milliyet*, 17 Ağustos 1974, s. 1.

⁹⁰ *Milliyet*, 17 Ağustos 1974, s. 1.

⁹¹ Hikmet Bil, *Kıbrıs Olayı ve İç Yüzü*, İstanbul, İtimat Kitapevi, 1976, s. 186.

⁹² *Milli Gazete*, 17 Ağustos 1974, s. 1.

⁹³ Menter, a.g.e., s. 69.

ediyorlardı. Bu durum koalisyonun ayrılmasına neden olacak etkenlerden biri haline geldi. Barutçu “Ecevit’in istifası Kıbrıs meselesi bakımından hiç iyi olmadı ve meselenin çözümü sürüncemede kaldı. Bunun ve bununla irtibatlı olan diğer konuların Türkiye’nin önüne çıkardığı sorunları hep birlikte görecekti. Hâlbuki demir tavında dövülmeliydi” diyecektir.⁹⁴

Sonuç

Bu çalışma 1974 Kıbrıs Krizi’nde karar alma sürecinin nasıl işlediğini anlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Makarios’a karşı Yunan Cuntası tarafından askeri darbe yapılması ve Makarios yerine Rum liderliğine Sampson’un geçirilmesiyle, Türkiye bu durumu Yunanistan’ın desteklediği Enosis hedefinin bir parçası olarak tanımlamıştır. Bu girişim, aynı zamanda dış politika krizinin başlangıcına da neden olmuştur.

Türkiye açısından kriz boyunca karar alma süreci değerlendirildiğinde, meydana gelen krizle ilgilenen tek ya da baskın bir gruptan ziyade, karşılaşılan kriz kritik öneme sahip olduğundan rejim içinde birbirinden bağımsız birden çok aktörün karar alma sürecine katıldığı gözlemlenmiştir. Karar alma sürecine ve değerlendirme aşamasına cumhurbaşkanı, başbakan, başbakan yardımcısı ve bakanlar kurulu, dışişleri bakanı, genelkurmay başkanı ve ilgili bürokratlar katılmıştır. Nihai karar alma birimi ise Bülent Ecevit’in Başbakanlığında bakanlar kuruludur; ancak bakanlar kurulu da tek bir gruptan oluşmamaktadır. Dönemin hükümetinde CHP-MSP koalisyonu vardır ve bu birbirinden bağımsız iki aktör nihai karar alma birimi olan Bakanlar Kurulu’nu oluşturmuştur.

Kriz sürecinde kararlar ise, iki bağımsız aktörün birbirleriyle kararları görüşüp, pazarlık etmesi ile alınarak kriz başarılı bir şekilde yönetilmiştir. Nihai olarak dönemin karar alma birimi, birden çok aktörün dâhil olduğu koalisyondur. Karar alma sürecinde çoklu aktörler vardır. Başbakan Yardımcısı MSP’li Necmettin Erbakan ile pazarlık etmede ve karar oluşturmada CHP lideri ve Başbakan Bülent Ecevit önemli aktörlerdir. Ecevit’in, Başbakan olması karar alma sürecinde etkin olma olasılığını artırsa da kriz boyunca nihai kararın alınmasında Türk parlamenter sistemi ve dönemin koalisyon hükümeti göz önüne alındığında, Ecevit baskın ve mutlak bir lider olarak tanımlanmamaktadır. Krizi yöneten ve kararı alan birim, birden çok aktörün dahil olduğu koalisyon birimidir.

Kaynakça

Açıkgöz, Serkan, *Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1974)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Ak, Ömer, *Dış Politika Analizi ve Liderlik: Süleymaniye Krizi Sürecinde R. T. Erdoğan Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Aksu, Fuat, “Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı,” *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, Evren Balta Paker ve İsmet Akça (der.), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Allison, Graham ve Philip Zelikow, *Essence of Decision; Explaining the Cuban Missile Crisis*, New York, Addison Wesley Longman. 1999.

Arslan, Mehmet, *Kıbrıs Barış Harekâtı’nın Perde Arkası*, İstanbul, Akabe Yayınları, 1990.

⁹⁴ Barutçu, a.g.e., s. 116.

- Artuç, İbrahim, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1989.
- Barutçu, Ecmel, *Hariciye Koridoru*, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları, 1999.
- Bektaş, Mücahit, *Türkiye'nin Dış Politikasında "Kıbrıs Sorunu" Kriz Yönetimi Stratejisi Açısından Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- Bil, Hikmet, *Kıbrıs Olayı ve İç Yüzü*, İstanbul, İtimat Kitapevi, 1976.
- Birand, M. Ali, *30 Sıcak Gün*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1980.
- Brecher, Micheal and Jonathan Wilkenfeld, *A Study of Crisis*, Michigan, The University of Michigan Press, 2003.
- Çuhadar-Gürkaynak, Esra ve Binnur Özkeçeci-Taner, "Decisionmaking Process Matters: Lessons Learned from Two Turkish Foreign Policy Cases," *Turkish Studies*, Vol. 5., No. 2., 2004.
- Emre, Süleyman Arif, *Siyasette 35 Yıl*, İstanbul, Milsan Basın, 1991.
- Erbakan, Necmettin, *Davam*, İstanbul, MGV Yayınları, 2013.
- Gözen, Ramazan, "Dış Politika Nedir?," İdris Bal (der.), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2014.
- Gürün, Kamuran, *Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1994.
- Herman, Charles F., *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston, Allen and Unwin, 1987.
- _____ Internation Crisis as a Situational Variable and James N. Rosenau (edt.), *International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research and Theory*, New York, The Free Press, 1969.
- Hermann, Margaret G., "How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framwork" *International Studies Review*, Vol. 3, No. 2., 2001.
- Hermann, Margaret G. and Charles F. Hermann, "Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry," *International Studies Quarterly* Vol. 33., No. 4., 1989.
- Holsti, Ole R., "Theories of Crisis Decisionmaking," Paul Gordon (Ed), *Diplomacy: New Approaches in History, Theory and Policy*, New York, The Free Press, 1979.
- Köksal, Onur, *Türk Dış Politikasında Karar Verme Süreci: Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB Üyeliği Sürecinde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2010.
- Kürkçüoğlu, Ömer, "Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü Bugünü," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 35., Sayı: 1., 1980.
- Lovell, John P., *Foreign Policy in Perspective, Strategy Adaptation Decision Making*, New York, Holt, Rinehart and Winston Inc., 1970.
- Milli Gazete*, 17 Ağustos 1974.
- Milliyet*, 17 Ağustos 1974.
- Müftüoğlu, İsmail, *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekatı ve Perde Arkası*, İstanbul, Alioğlu Yayınevi, 2008.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul, Der Yayınları, 2012.

Snyder, Richard C., "Decision Making as an Approach to the Study of International Politics," *Foreign Policy Decision Making*, R.ichard C. Snyder, H. W. Bruck, and Burton Sapin (edt.), New York, Palgrave Macmillan, 2002.

Şahinler, Menter, *Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti*, İstanbul, Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları, 1979.

Tercüman, 15 Ağustos 1974.

Toluner, Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1977.

Yeni Asır, 17 Temmuz 1974.

Yıldırım, Mehmet, *Bütün Yönleriyle 1974 Kıbrıs Harekatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.